

Татаров Олег Юрійович, керуючий партнер правової корпорації,
доктор юридичних наук, професор

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Неочікувані виклики соціально-політичного, воєнного і економічного характеру зумовили необхідність запровадження до законодавства правових понять, які до цього часу не було регламентовано. За доволі короткий період дії КПК України (порівняно з КПК України 1960 року) до нього було внесено 51 зміну та доповнення. З огляду на якість таких змін, окремі з них не позбавлені ознак упередженості, підлаштування під певні юридичні факти та викликані окремими подіями у міжнародно-політично-економічній сфері тощо.

Переважну більшість внесених до КПК змін можна умовно класифікувати (згрупувати) на такі, що:

- стосувались давно очікуваної лібералізації візового режиму для України (йдеться, перш за все, про закони України від 18.04.2013 № 222-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» в частині запровадження відповідальності юридичних осіб», у сфері державної антикорупційної політики, що в підсумку забезпечило досягнення бажаного для України «безвізу»;

- спрямовані на забезпечення функціонування держави в особливий період соціально-політичного характеру (щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції); щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», яким запроваджено інститут спеціального досудового розслідування, а також покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції»);

- пов'язані з забезпеченням функціонування нових суб'єктів процесуальної діяльності – Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

- деталізують окремі питання накладення арешту на майно, виявлення, розшуку активів, одержаних від корупційних та інших злочинів;

- врегульовують проблемні питання тимчасового вилучення майна, проведення обшуку, розгляду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, функціонування прокуратури. Адже, при застосуванні положень цих статей правозахисними організаціями, учасниками кримінального провадження було констатовано найбільше порушень прав громадян.

На думку фахівців, перелічені зміни і доповнення здебільшого спрямовані на вирішення конкретної мети. Проте, частина правовідносин так і залишилася недостатньо врегульованою. Основними причинами повторних внесень змін і уточнень, у тому числі й щодо нових норм, є, на мій погляд, недостатньо ефективна та непослідовна робота над законопроектами (іноді з прихованим «конфліктом інтересів» самих законотворців), редакційно невдалі формулювання, що допускає варіативність тлумачення норм, недооцінка важливості (а то й обов'язковості) публічного фахового обговорення проекту, зволікання експертною оцінкою або невикористання можливості залучення експертів, невміння спрогнозувати ризики прийняття недосконалих норм і загрози настання небажаних (негативних) наслідків при її застосуванні. Ще гірше, коли в нормотворенні переважає доцільність (до того ж коли вона удавана, помилкова). При досягненні хиткого консенсусу по одній позиції іноді навмисно, завуальовано висуваються зустрічні нові мотивації, що заважає кінцевому позитивному результату.

Неприпустимим є й послаблення уваги щодо дотримання обов'язковості узгодження конкретного проектів змін з іншими правовими інститутами, особливо на стику різних галузей права. У даному випадку бракує узгодження проекту з нормами національного конституційного, кримінального і цивільного, матеріального та процесуального права.

Вивчення внесених останнім часом пропозицій і подання на розгляд законопроектів кримінальної процесуальної спрямованості свідчить про активізацію правників у науковому пошуку. Але до такої роботи, на жаль, нерідко долучаються (ініціативно або на запрошення) особи без знання проблеми та необхідного досвіду в правовій сфері. В цьому випадку справа полягає не лише у відсутності юридичної освіти, а й в свідомому нівелюванні вимог до зміни законодавства, іноді в кон'юнктурності бажання «удосконалити» закон за своїм суб'єктивним, а то й викривленим баченням. Наприклад, щоб спростити процедуру притягнення до кримінальної відповідальності особи (відносно «опонентів»), а для «соратників» – навпаки, унеможливити (принаймні ускладнити) прийняття таких рішень.

До подібного іноді вдаються і при намаганнях «вдосконалити» норми матеріального права. Про такі спроби може свідчити загальновідомий законопроект від 27.12.2016 року № 5609 «Про внесення змін до статті 36 Кримінального кодексу України «Необхідна оборона», в частині розширення підстав

для застосування положень про необхідну оборону (Розділ III Кримінального кодексу України). Приводом для такої «прискореної» правової ініціативи слугував інцидент із застосуванням вогнепальної зброї одним з народних депутатів. Керуючись визнаним постулатом «закон не може бути зручним для всіх», у правотворчості слід і надалі невпинно стверджувати системність, розумність, відкритість та не допускати поспішності.

Не сприяє однозначності застосування положень КПК України і відсутність аналізу судової практики, яка лише зрідка узагальнюється, проте не стає основою формування пропозицій змін до законодавства. Як наслідок, проблеми існують, проте заходи щодо їх вирішення не здійснюються суб'єктами законодавчої ініціативи.

Маю сподівання, що для вирішення цих та інших нагальних питань законодавчий орган у 2018 році займатиметься професійною та відповідальною діяльністю з обов'язковим врахуванням позиції науковців і практиків, й, насамперед, інтересів держави, а не окремих політично-вмотивованих проектів.